

АНАЛІЗ ЗАХИСТУ ТА КОНТРОЛЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Ю. Мельник,
студент 1 курсу
Науковий керівник: *О. В. Захаріна,*
кандидат економічних наук, доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Проаналізовано необхідність захисту та контролю об'єктів інтелектуальної власності в Україні. Дано порівняльну характеристику охорони та захисту інтелектуальної власності в країнах Європейського Союзу.

Ключові слова: інтелектуальна власність, Європейський Союз, права інтелектуальної власності, піратство.

Курс на інтеграцію до Європейського Союзу в останні роки є одним із головних пріоритетів зовнішньої політики України. Розгляд права ЄС в процесі формування правової сфери української держави на сьогодні є необхідною умовою інтеграції України до ЄС.

Право інтелектуальної власності ЄС формувалося довго, складно і досить важко. Основна проблема полягала в тому, що це право є територіальним за своїм характером, тобто правова охорона об'єктів інтелектуальної власності, надана на території однієї держави, не діє на території інших держав. Крім того, в різних країнах є відмінності в рівнях охорони, особливості практики у галузі права. Кожна держава прагне передусім забезпечити права національних правовласників, що загалом суперечить цілям і принципам створення єдиного ринку. Тому

тривалий час регулювання суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності залишалось у компетенції держав – членів ЄС, а співпраця у сфері інтелектуальної власності не входила до низки пріоритетних завдань Євросоюзу.

Право інтелектуальної власності в Україні набувається з підстав, які встановлені чинним законодавством. Відносини, що складаються у зв'язку із створенням і використанням об'єктів авторського права і суміжних прав, регулюються Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими законодавчими актами України. Багато експертів вважають, що законодавство щодо захисту інтелектуальної власності грубо порушується і не виконується. Дана ситуація не може не викликати занепокоєння з боку наших торговельних партнерів, особливо США і ЄС, які є світовими технологічними лідерами, що дає підстави для звинувачення України в низьких стандартах охорони інтелектуальної власності. Україну регулярно вносять до всіх списків найбільших піратів світу, з показниками рівня піратства 80-95% від обсягу ринку. В 2016 році США визначили Україну державою, яка посідає першу позицію у списку держав - найбільших піратів (рейтинг складається із 150 країн світу), тобто визнали, що наш уряд не в змозі забезпечити відповідний рівень захисту інтелектуальної власності і подолати піратство. Крім цього, є ще низка невирішених питань щодо підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності, зокрема у сфері авторського права та суміжних прав.

Стан розвитку відносин інтелектуальної власності, різнобічні її аспекти в Україні та за кордоном перебувають в центрі уваги спеціалістів у цій галузі: Андрощука Г., Бутнік-Сіверського О., Довгого С., Дроб'язко В.,

Едвінсона Л., Жарова В., Ідріса К., Клявіна В., Орлюка О., Підопригори О., Прахова Б., Святоцького О. та інших авторів. Однак проблеми визначення об'єкта власності інтелектуальних працівників, класифікації нематеріальних активів, захист прав інтелектуальної власності у ЄС, ціноутворення на ринку інтелектуальних продуктів залишаються нерозкритими і їм недостатньо приділено уваги на законодавчому рівні.

Під інтелектуальною власністю, відповідно до практики Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності (ВОІВ) та Світової організації торгівлі (СОТ), розуміють одночасно як промислову власність, так і сферу авторських і суміжних прав. Права інтелектуальної власності мають подвійний зміст: вони надають виключні майнові права, а також, в більшій мірі стосовно авторських прав і в меншій стосовно промислової власності, особисті або немайнові права. У загальнозживаному розумінні термін інтелектуальна власність – це права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є об'єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Україна з давніх часів славилась і славиться своїм потужним творчим потенціалом. Українські літератори і художники, композитори і музиканти, співаки і танцюристи та інші митці викликали і викликають захоплення в усьому світі. Українські вчені, конструктори та інші розробники, які вписали не одну славу сторінку в історію розвитку світової науки і техніки, також відомі світу. Деякі з них стали лауреатами Нобелівської премії, але вже як громадяни іншої країни, інші взагалі не дістали визнання своїм відкриттям та іншим науково-технічним досягненням. Але чому? Найпершим зазначимо аспект, що

стосується захисту авторського права та виплат винагороди за використання відповідних об'єктів. За даними Рахункової палати України, в державі щороку збирається лише близько 11-15 млн. гривень винагороди, що за оцінками експертів складає 3% від потенційної суми надходжень. Це пояснюється тим, що в Україні за використання авторського права збори сплачують лише 6-7% користувачів.

Така статистика дає підстави констатувати, що на сьогоднішній день в Україні не створено ефективної системи збору та виплати винагороди авторам. Ще однією проблемою є те, що в Україні інтелектуальна власність практично не враховується ні в собівартості продукції, ні в балансовій вартості підприємств та становить менше одного відсотку їх вартості, в той час як в країнах Європейського Союзу нематеріальні активи становлять сьогодні від 50 до 85 відсотків вартості майна підприємств. Наслідком цього є те, що Україна загалом втратила 800 млрд. дол. при приватизації в зв'язку з тим, що не були враховані нематеріальні активи – об'єкти інтелектуальної власності.

Прикладом економічної системи, яка не враховувала вартість інтелектуальної власності є Радянський Союз, який не вважав за потрібне розділяти окремо категорію як «інтелектуальна власність», тому застаріле законодавство, яке побудоване в Україні на цій основі продовжує працювати і не готове до нових економічних реалій.

Особливої гостроти в Україні набуває тема комп'ютерного піратства. Сьогодні в тіньовому сегменті ринку програмного забезпечення та комп'ютерних ігор працюють від 20 до 35 тис. спеціалістів. Рівень використання неліцензійного програмного забезпечення в Україні у 2015 році становив 89%, що є одним із найвищих

в Європі, а втрати національної економіки від комп'ютерного піратства склали 355 млн. доларів США.

За роки незалежності було прийнято заходи, які повинні були б забезпечувати захист інтелектуальної власності. Наша країна була і залишається потужною інтелектуальною державою, її інтелектуальний рівень зумовлював досить високий науково-технічний рівень виробництва та інших сфер суспільно-корисної діяльності. Але з кожним роком підвищується номінальний показник під назвою «відтік мізків», який визначається як еміграція висококваліфікованих кадрів з країни, яка є менш розвинута в іншу (високорозвиненої країни). З кожним роком цей показник зменшується, і в 2015 році він досяг своєї найнижчої межі у розмірі 2,02. (для довідки: значення індексу «1» показує, що кращі люди виїжджають з країни, «7» – що в країні є багато умов для талановитих людей). Порівняно з країнами Європи, де цей показник більше 5, це є дуже негативним явищем.

Причиною процесу «відтоку мізків» є по-перше, те, що багато інтелектуалів-українців вважають, що набагато ефективніше створювати власні відкриття за кордоном, тому що їхні праці будуть захищені, особливо в Європі та США. Друге, за останні 10 років в Україні була створена ціла «система» плагіату, яка є безконтрольною і не регулюється, хоча на це є відповідні законодавчі акти. Якщо в зарубіжних країнах авторські права активно і успішно захищаються в судових органах, то в Україні професійна підготовка суддів, які розглядають справи щодо захисту інтелектуальної власності, є недостатньою.

Штрафні санкції щодо порушення авторських прав не відшкодовуються у повному розмірі. Штрафи щодо порушення авторського права скоріше виняток, ніж законодавча реальність, із-за чого ми даремно втрачаємо

людей, які готові працювати і вдосконалюватись у іншій країні, чим розвивати власну.

Наступною причиною є політична ситуація та соціальна напруга. В країні, у якій відбуваються військові конфлікти, революції, нестабільна економічна ситуація, інвестори, які мали б бажання вкладати фінансові ресурси у інтелектуальну власність, не спішать це робити. Вони хочуть знати, що їх інвестиції будуть окуплені у вигляді власної кваліфікованої робочої сили. Проблема нашої держави в тому, що більшість цих інвестицій є закордонними, а частка українських становить лише 15%, не враховуючи освітні заклади.

По-п'яте, і найголовніше, це неналагоджена співпраця щодо захисту інтелектуальної власності між Європою та Україною. Зовсім нещодавно нашою державою було підписано угоди щодо економічної і політичної інтеграції, але у багатьох факторах було допущено помилки, які не були виправлені навіть після довготривалого періоду.

Європейська Комісія у своїй доповіді 1 липня 2015 р. окреслила стан дотримання прав інтелектуальної власності у третіх країнах та дала оцінку впливу порушень у цій сфері на інтереси європейських власників прав інтелектуальної власності у двосторонній торгівлі ЄС з цими країнами. В якості головних проблем називаються корупція та слабка інституційна здатність компетентних державних органів у сфері захисту прав інтелектуальної власності, обмеження ресурсів правоохоронних органів, відповідальних за цей захист, відсутність політичної волі керівництва органів державної влади України щодо вирішення існуючих проблем, сучасна політична ситуація в Україні як додатковий ускладнюючий фактор.

Україна, визначаючи свій вектор подальшого економічного розвитку в сучасному економічному

просторі, у жорстких умовах ринкової економіки, наголосила на інноваційному шляху, який для нашої країни, є не тільки реальним, але й фактично єдиним у сучасних умовах переходу розвинених країн світу від економіки індустріального типу до постіндустріальної економіки.

Інтелектуальна власність відіграє важливу роль у розвитку будь-якої економічної системи, яка повинна бути готова до сучасних умов ринку. Ця сфера вже належить до найголовніших ресурсів держави, визначає науково-технічний потенціал, який, в кінцевому підсумку, і визначить долю і результат здійснюваних економічних перетворень. Не все так добре в сфері інтелектуальної власності. Є над чим працювати, є перспективи для освоєння системою нових об'єктів інтелектуальної власності, є перспективи для застосування нових технологій тощо. Але сприйняття інтелектуального продукту як категорії власності у світовій практиці, а головне в Україні як промислової власності вже стало значним кроком у розвитку суспільства та використанні інтелектуальних продуктів.